

קידוש במקום סעודה

1) תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קא עמוד א

אמר שמואל: אין קידוש אלא במקום סעודה. סבור מינה: הני מילי - מבית לבית, אבל ממקום למקום בחד ביתא - לא. אמר להו רב ענן בר תחליפא: זימנין סגיאיין הוה קאימנא קמיה דשמואל, ונחית מאיגרא לארעא, והדר מקדש. ואף רב הונא סבר: אין קידוש אלא במקום סעודה. דרב הונא קדיש, ואיתעקרא ליה שרגא, ועיילי ליה למניה לבי גנניה דרבה בריה דהוה שרגא, וקדיש וטעים מידי. אלמא קסבר: אין קידוש אלא במקום סעודה. ואף רבה סבר: אין קידוש אלא במקום סעודה.

2) רשב"ם מסכת פסחים דף קא עמוד א

אף ידי קידוש לא יצאו. כדפרשינן טעמיה לקמיה אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב (ישעיה נח) וקראת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קרייה דקידוש שם תהא עונג ומדרש הוא. אי נמי סברא היא מדאיקבע קידוש על היין כדתניא לקמן (דף קו א) זוכרהו על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב: **אין קידוש אלא במקום סעודה.** ואם קידש ולא סעד באותו מקום לא יצא ידי קידוש:

3) תוספות חכמי אנגליה

[דף קא, א] אין קידוש אלא במקום סעודה, מרשב"ם אינמי, סי' אינמי לא מוכחינן מקרא דוקראת לשבת עונג דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן.

4) רא"ש מסכת פסחים פרק י סימן ה

וה"ר יונה פירש דאינה ברכה לבטלה דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו מדרבנן ואסמכוה רבנן אקראי וקראת לשבת עונג. ועיקר הקידוש מן התורה הוא כדכתיב זכרהו על היין בכניסה. הלכך כיון שיש בני אדם שאינם יודעים לקדש נהגו לקדש בבית הכנסת כדי שיצאו ידי קידוש מן התורה. והא דקאמר אין קידוש אלא במקום סעודה לא משמע כפירושו דמשמע שאינו קידוש כלל. וכן הא דאמר רבה ובקדושה דהכא לא נפקיתו. ועוד קשה מאי קאמר לשמואל למה לי לקדושי בני כנישתא נימא להוציא מי שאינו יודע לקדש בביתו. ובין רב ושמואל תרווייהו סבירא להו ידי יין לא יצאו ותניא כוותיהו דתניא שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום צריך לברך. וכן הלכתא:

5) ספר מנחת חינוך - מצוה לא - אות יט

ועיין רא"ש פרק ערבי פסחים ק"א ע"א [סוף אות ה'] מביא דברי רבינו יונה שכתב דאף שאין אורחים בבית הכנסת אין הקידוש ברכה לבטלה, כי קידוש במקום סעודה אינו אלא דרבנן, על כן יוצאים אנשים ידי קידוש דאורייתא בקידוש בית הכנסת וכו' אותם אנשים שאין יודעים לקדש וכו'. לכאורה לדעת המגן אברהם [המובא לעיל אות ה'] יצאו ידי קידוש דאורייתא בתפלה, אך באמת יוצאים אותם האנשים שאין יודעים להתפלל ג"כ. ועיין ברא"ש דחה דברי רבינו יונה דאין משמע כפירושו, דנראה דלא הוי קידוש כלל שלא במקום סעודה. והדברים תמוהים אצלי שלא ראיתי בשום פוסק דלא יוצא ידי קידוש בדברים בלבד, ומכל שכן אם יקדש על היין כולם סוברים דיוצא ידי תורה. ומה שהביא ראיה מדקאמר בגמ' שם ובקדושה דהכא לא נפקיתו, אין ראיה, דמדרבנן לא נפקי על כן צריך לקדש פעם שניה, כי אף לדעת הפוסקים דעיקר קידוש בדברים מ"מ תקנת חז"ל על היין וכן במקום סעודה, עיין ט"ז סי' רע"א סקי"ט גבי נמצא מים, והובאו דברים אלו בבית יוסף ריש סי' רס"ט, וצ"ע על האחרונים שלא עמדו בדברי הרא"ש כי עיין היטב ותראה שהדברים אינם מובנים כלל וצ"ע, ובעזה"י עוד חזון למועד:

6) שו"ת שרידי אש חלק א סימן כח

והנה הרא"ש בפ' ערבי פסחים אות ה' הביא בשם רבינו יונה "דאינה ברכה לבטלה, דהא דאמרינן דאין קידוש אלא במקום סעודה, היינו מדרבנן, ועיקר הקידוש מן התורה הוא, כדכתיב: "זכרהו על היין" בכניסה, הלכך כיון שיש בני אדם שאינם יודעים לקדש בביתם נהגו לקדש בבית הכנסת כדי להוציאם ידי קידוש מן התורה". והרא"ש השיג עליו, שא"כ מאי פריך לשמואל "למה לי לקדושי בני כנישתא, לימא להוציא מי שאינו יודע לקדש בביתו"? ותו, דאין קידוש במקום סעודה משמע שאינו קידוש כלל.

והנה הרמב"ם בהל' שבת פכ"ט ה"א כתב, שקידוש היום מדאורייתא אפילו בלא יין. וכן כתבו התוס' בפסחים ק"ו, ב ד"ה מקדש אריפתא. ולפי"ז צ"ל הא דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה, היינו קידוש דרבנן שקבעוהו על היין. ומטעם שפירש הרשב"ם פסחים ק"א, א ד"ה אף, שכיון שקבעוהו על היין, מסתמא על היין שבמקום סעודה קבעוהו, אבל הקידוש של תורה יוצא בקידוש של תפילה אפילו בלא יין, הלכך כיון שיש בנ"א שאינם יודעים להתפלל או שאינם יודעים שיוצאים בקידוש של תפילה ואינם מתכוונים כלל לצאת בקידוש של תפילה, לכן הנהיגו שיעשו קידוש בביהכ"נ, כדי להוציא אותם עכ"פ ידי חובת קידוש דאורייתא ואעפ"י שאינה במקום סעודה, ולא היא ברכה לבטלה. והא דפריך שם: לשמואל, למה לי לקדושי בבי כנישתא - היינו דלמה צריך יין והרי קידוש מן התורה סגי בלא יין. ומשני משום אורחים "דאכלו ושתו וגו' בבי כנישתא" ויוצאין בו לגמרי אפילו מדרבנן דלדידהו הוה במקום סעודה. ולפי"ז אף במקום שאין אורחים שפיר נהגו לקדש על היין. ואף דסגי בלא יין, מ"מ כיון שכבר הנהיגו על היין למה לנו לבטל מנהג זה שיש בו צורך כדי לצאת קידוש דאורייתא כיון דאין בו חשש ברכה לבטלה.

7 תוספות רי"ד מסכת פסחים דף קיד עמוד א

שהיין גורם לקדושה שתאמר. פי' דמדאורייתא זוכרהו הוי מה שאנו אומרים בתפלה מקדש השבת ומדרבנן הוא שנחזור עוד ונקדש על הכוס כדאמרין בהבדלה אע"פ שהבדיל בתפילה מצוה להבדיל על הכוס והיכא דלית לן כסא כגון יוה"כ אנו יוצאין י"ח בקידושא דתפלה כדכתבית במהדורא תנינא ושוב לא נחזור ונקדש כיון שאין כוס נמצא שהיין גורם לקידוש שיאמר: [מהדות"ל]

8 תוספות רי"ד מסכת פסחים דף קו עמוד א

הכי אגמרי' רחמנא למשה היכא דאיכא סעודה מחייב והיכא דליכא סעודה לא מחייב ומש"ה לא מקדשינן בלילי יוה"כ שחל להיות בשבת א"נ היכא דלא סעידי אכתי קשיא לי כל מאי דכתבית לעיל ולא נתיישב לבי יפה בדבר: [מהדות"נ]

9 מגן אברהם אורח חיים סימן תריח ט"ק י

חולה שאכל - ובוצע על ב' ככרות [כ"ה] ול"נ שא"צ דלא תקנו כן ביה"כ ומכ"ש כחולה המסוכן שאין דעתו מיושבת וגם א"צ לקדש ובש"ל כ' בשם הר"א כ"ץ כיון שהיום גרם לו איסור רק שפקוח נפש גורם לו היתר והוה לדידי' כחול אין בו לא קידוש ולא על הכוס ולא הזכרה בב"ה ואפ"י רצה להזכיר אינו מזכיר דלא אשכחן הזכרה בב"ה אלא במקום שיש מצוה באכילתו עכ"ל, וכנ"ל דהא אפילו בחנוכ' ופורים אמרי' בגמרא דאינו מחויב להזכיר מיהו אין להקל כיון שהטור מחמיר ועססי' ק"ח ועכ"פ א"צ לקדש דיש לחוש לברכה לבטלה:

10 רע"א סוף תרי"ח

11 ספר אור שמח - הלכות עבודת יום הכפורים - פרק ד - הלכה א

וכן נ"ל דקדושת יום הכפורים חיילא על שבת גם כן להקדישו בשבות מכל אכילה דקדושת יום הכפורים גם לשבת אהני שיוקדש בענות נפש, ולכן ביום הכפורים שחל בשבת וחולה שיש בו סכנה שצריך לאכול מורה אני דלא מקדש גם על שבת דזה קדושת שבת אז שלא לאכול בו ופשוט:

12 ספר פרי מגדים על או"ח - משבצות זהב - פתיחה כוללת - חלק ג ז' וח'

ויש לי לחקור חקירה אחת וגדולה היא, והוא מצות עשה שמחויב האדם לעשותה ונקרא חובה כמש"ל, והנה יצויר דמן התורה יוצא בה וחז"ל אמרו שצריך לעשותה על צד בחינה שיוצא אף מדרבנן, המשל בזה סוכה מן התורה יוצא בסכך שגידולו מן הארץ ואין מקבל טומאה וחז"ל פסלי סיככה באניצי פשתן או בחבלים מדרבנן כמו שיראה הרואה בפרק ה' מהל' סוכה הל' [ד'] ברמב"ם וראב"ד ז"ל (בחדושינו שבת דף כ"ז ע"ב הארכנו בזה) או נסרים משום גזירת תקרה וכדומה, אי אין לו סככים כי אם הנך מיבעיא לי אם יקיים עכ"פ מ"ע דסוכה מן התורה, כה"ג לא גזרו לעקור מצות סוכה ואפשר ברוכי לא מברכינן, כי כל הברכות כה"ג דרבנן והם אמרו דפסולה, אלא אי יתובי יתבינן בה עכ"פ או לאו, ואיסורא נמי יש בה דלא לייטי למסרך ולעשות כן תמיד, או דלמא במקום ביטול מצוה לא גזרו. ועי' מ"ש התוס' סוכה דף ג' ע"א ד"ה דאמר דכל היכא דחז"ל גזרו אף מדין

קידוש במקום סעודה

תורה לא יצא, וכמ"ש אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך, ועל ברכות דף י"א בתוס' שם ד"ה תני ובריש ברכות ברבינו יונה דאם אמרו חז"ל לאחר חצות לא יצא אף מן התורה לא יצא, וזה ששאלו בני רבן גמליאל ואמר "חייבין" אתם לקרות דחז"ל לא אפקיעו מיניה, ולכתחילה אמרו להרחיק כו', י"ל זה בעושה במזיד לא יצא אף מן התורה משא"כ באנוס ואין לו סכך אחר י"ל לא גזרו כה"ג, שוב ראיתי הדבר מפורש במג"א סי' תרכ"ט אות (כ"ג) [כ"ב] כל דבר האסור משום גזירה אי אין לו אחר מסככין בו יע"ש, ולענין ברכה אני מסופק

ח. באופן דנקיטנא מהני מילי מעלייתא דכתיבנא הוא כד, כל מילי דרבנן אמרו במ"ע שצריך לעשות כך אם הזיד ולא עשה כן אף מן התורה לא יצא, ובאנוס יצא, ויצא לנו הדין כך הדמיון מי שהתפלל תפלת ח"י בשבת והזכיר שבת דיצא מן התורה כמ"ש מג"א סי' רע"א אות א' ידי קידוש, מ"מ הואיל וחז"ל אסמכהו אקרא על הכוס יין וקידוש במקום סעודה דווקא א"כ אף מן התורה לא יצא, ואם שמע אח"כ מקטן שהגיע לחינוך לא יצא. וכן אם היה אנוס ואין לו מה לאכול כלל וקידש בלא כוס יצא מן התורה ולא גזרו רבנן על כך, א"כ אח"כ באשה כה"ג, ונאמר באשה לא שייך ערבות כמש"ל בזה אז אם מקדשת לאשה חברתה או לאיש על כוס יין של האיש אין [מוציאה] אותה, שהיא יצאה מן התורה וחברתה לא ואין דרבנן מוציא דין תורה, וערבות לא שייך בנשים ל"א כך עי' מ"ש לעיל בחלק ראשון מזה. ובסוכה באין לו כי אם סכך נסרים וכדומה אפשר דמברך דיוצא מן התורה ואף רבנן לא גזרו באין לו אחר. ואם אח"כ נתן לו חבירו רשות לכנוס בסוכה שלו הכשירה לגמרי וסמוכים זה לזה ממש בלי הליכת הפסק עי' מג"א סי' תרל"ט אות י"ז צ"ע אם יברך אח"כ שנית ויראה דמברך ואי"ה בהל' סוכה סי' תרל"ט יבואר מזה וכאן אין להאריך:

13 דרוש וחזוש ח"א - מערכה ח במס חגיגה דף ד ע"א

והנה המג"א (סי' שמג) כתב בכוונת תוס' דבמקום חינוך מצוה שרי ליתן לקטן כמו דמחנכין קטן בתקיעת שופר בשבת, ולענ"ד אינו מהדומה, דהתם תקיעת שופר בשבת הוי דרבנן, אבל שלא למנויין דמדאורייתא אסור לקטן מה מהני בזה חינוך מצוה להתיר איסור דאורייתא, וגם בשופר איכא חינוך מצוה דבתקיעתו מקיים מצוה דשופר, דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצות שופר דזמנו גם בשבת אלא דעבר על שבות דשבת

14 חלקת יואב - קונטרס קבא דקשייתא קושיא צ"ט

תקיים דביעבד עי"ש דיה וכו', אצל מלך לפניו על גלגל כמותו שילמד דבר כזה ולא מנעו להחוס' ריש סוכה (ג' ע"א) ד"ה דאמר כל היכא דהמלוכה פסולה מדרבנן גם מדאורייתא לא ילך אף להרין סוף פסחים (קמ"ז ע"ב) במשנה דרי"ג דחולק על החוס' עי"ש אצל היכא דפערו חכמים לגמרי מן המלוכה ודלוי נעקר המלוכה מכל וכל כמו בסדרין גוליות כהני במגות (דף מ' ע"א) ד"ה סדרין דלכך נקט הכרייתא פוערין ולא אורסין דגמרי פער וכ"ה ברא"ש בבל' ל"ה ס"י דכ"ה ברכה לבעיה ולכך כתב רבינו יונה ריש ברכה (צ' ע"א) דלוי חייב לקרות כלל אחר הלכות אף דשם ליכא איסור רק מטעם הש"ס יצוהו (דף י' ע"א) ד"ה בה ביד חכמים לעקר המלוכה בשב ואל תעשה הדע דל"ה ב"ה ס"י שאלן לנו רבי' נחקב ויטול לולב כמו בהכשטין דמיתר ב"ה"ה כגם ד"ה לדחות ק"ה דשם החירו חובב בתור משא"כ בשופר דלגמרי אסרו אף בבית אף מזה גופא מוכח דפטרו לגמרי וכן מוכח דל"ה נחקב בבין השמשות של שנה דליכא משום שבות ואף דממ"ג, אצל מ"מ בפגי' צ"ה (דף י"ה ע"ב) סוגיא דעבילה כלום הוכיח מש"ס נדה (כ"ט ע"ב) דהעבילין אותה ל"ה עבילת אף ל"ה ברי דלא אמרי' ממ"ג * וא"כ נחקב בבין השמשות אלא ע"כ דלגמרי פטרו וכן מוכח מנב"ה שבב"ב בחוס' ר"ה (דף ע"ו ע"ב) ד"ה שאלן, ואף דמעשר צבחה כתבו בחוס' בכורות (דף ס"א ע"ב) וברמב"ם פ"ו מה"ב בכורות הלכה ב' דאם עבר ועשר צב"ה"ה חל המעשר ונחקב היינו כיון דשם אין דין על המלוכה רק על ההקדש אצל כל שדין על המלוכה ודלוי נעקרה מכל וכל ונדכרי הגלגל רש"י חנוכה מלך.

ראיתי דבר חמוס להגלגל רש"י ז"ל במערכה ח' דפשיטא ליה א"ס תקע שופר בשבת אף דעבר על שבות מ"מ המלוכה

בענין ר"ה שחל בשבת שאסור לתקוע בשופר (שו"ע סימן תקפח סעיף ה) - חקרו האחרונים כיצד הדין אם עבר ותקע בשבת אי חשיב שקיים מצות תקיעת שופר, או נאמר דמכיון דרבנן עקרו מצות שופר ואסרוהו ביום השבת, גם אי תקע לא עשה ולא כלום, וכמו שמצינו בתוס' סוכה (דף ג ע"א) גבי סוכה שהיא פסולה מדרבנן שוב הוי כמאן דלא קיים מצות סוכה כלל, ויהיה נ"מ לשיטת הפוסקים דביום שני של ר"ה אין מברכין שהחיינו על תקיעת שופר מפני שכבר בירך ביום ראשון, א"כ גם כשחל בשבת אם נאמר דלא עשה מצוה כלל יתחייב אליבא דכו"ע בברכת שהחיינו ביום השני, דברכת שהחיינו שבירך ביום השבת היתה ברכה לבטלה.

והלום ראיתי בהגהת חשק שלמה (מגילה דף ה ע"ב) שנסתפק בקטן שהגדיל בפורים שחל בשבת, או בשכחו ונאנסו ולא קראו את המגילה בע"ש - אי צריך לקרות את המגילה בשבת, די"ל דבתר דעקרו לחיוב הקריאה בשבת שוב אינו מוטל על יום השבת שום חיובי קריאה, וכן י"ל לענין תקיעת שופר. אבל בדרוש וחינוך להגרעק"א (מערכה ח) אין דעתו כן, אלא כתב בפשיטות דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצות שופר דזמנו גם בשבת אלא דעבר על שבות דשבת. ולכאורה דברי רע"א סותרים ספיקו של בעל חשק שלמה שהרי לרע"א פשיטא ליה דאף דעקרו מצות קריאת המגילה בשבת, מ"מ אם עבר ותקע קיים המצוה, ודלא כבעל חשק שלמה שמצדד דפקעה לגמרי המצוה של שבת. אבל כד נעיין אין סתירה מדברי רע"א, דהרי למסקנת הגמרא ריש מגילה כל ההקדמות והתקנה שלא לקרות בשבת - אנשי כנה"ג בעצמן תקנו, והם אמרו שלשם איזה צורך שהוא יכולים לעוקרם ולהקדים זמן הקריאה כפי ראות עיני חכמים, ומכיון שאנשי כנה"ג מעיקרא נתנו רשות להקדים לעת הצורך רואים אנו אותה הקדמה כאילו אנשי כנה"ג בעצמן הקדימוהו ועקרו מצות קריאה מיום השבת, ולכן לא נשארה בשבת שום מצוה כלל, משא"כ בשופר שחיובו מן התורה, אומר רע"א דאע"ג דחכמים אסרו תקיעת שופר בשבת, מ"מ המצוה של התורה לא נעקרה ממקומה, ולכן אם עבר ותקע קיים אמרינן ויצא ידי מצוה של תורה.

אבל קשה על דברי רעק"א מתוס' סוכה (דף ג ע"א) ...

וכדי ליישב שיטת התוס' י"ל דלדידהו פלוגתא דר"מ ור' יהודה תליא בפלוגתת התוס' והר"ן, דר"מ ס"ל כסברת הר"ן דפסול מדרבנן לא מפקיע המצוה מדאורייתא, וכיון דבדיעבד קיים אמרינן ויצא הרי מצות סוכה שפיר ראויה לשבעה היא, ור' יהודה ס"ל כתוס' סוכה דפסול דרבנן מפקיע גם עיקר המצוה ולא שמה סוכה, ונמצא שמן התורה פסולה, ולא מטעמו של הריטב"א אלא מכח סברא דכל דעקרו רבנן המצוה נפקעה גם מדאורייתא. ולהלכה נחלקו הראשונים: הרי"ף גיאות פסק כר' יהודה כמו בכל מקום ר"מ ור"י הלכה כר"י, והתוס' בסוכה יסברו כר"י גיאות. ובזה מיושב נמי דברי רע"א הנז' דהוא נקט להלכה כהשו"ע דכאן הלכה כר"מ דבשביל פסול דרבנן לא נעקר לגמרי המצוה דאורייתא, ומה"ט פשיטא ליה לרע"א דהתוקע בר"ה שחל בשבת יצא ידי תקיעת שופר אעפ"י שעבר על שבות דרבנן, דהם לא עקרו מצות התורה לגמרי ולכן קיים אמרינן.